

فصلنامه علمی پژوهشی
دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت
دوره ۱۴ / شماره ۴ (پیاپی ۵۶) / زمستان ۱۴۰۴
صفحه ۲۲۳ تا ۲۳۶

نقش تعدیل کنندگی استراتژی تجاری، اندازه شرکت و محیط رقابتی بر رابطه بین تحریم‌های اقتصادی و کیفیت گزارشگری مالی، آزمون تئوری‌های اقتضایی و اقتصاد سیاسی

محمد مهدیخانی

دانشجوی دکتری حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران
m_mehdi1300@yahoo.com

علی اکبر چهارمحالی

استادیار گروه حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
a.chaharmahali@yahoo.com

مهران متین فرد

استادیار گروه حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران
mehran.matinfard2@gmail.com

هاشم نیکومرام

استاد گروه حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران
nikoomaram@srbiau.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۲۸

چکیده

کیفیت گزارشگری مالی ابزاری برای ایفای مسئولیت پاسخگویی به نیازهای جامعه است اما وجود تحریم‌های اقتصادی مانعی بر سر راه دستیابی به این هدف است در این بین تناسب بین ویژگی‌های سازمانی و عوامل محیطی می‌تواند در بهبود کیفیت گزارشگری مالی موثر باشد. لذا در این پژوهش در صدد بررسی تاثیر عوامل اقتضایی (اندازه شرکت، استراتژی تجاری و محیط رقابتی) بر رابطه بین تحریم‌ها بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها هستیم. نتایج پژوهش براساس داده‌های ۱۲۸ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای دوره زمانی ۱۲ ساله (۱۴۰۰-۱۳۸۹) با استفاده از رویکرد مدل‌سازی معادلات ساختاری حاکی از آن است که وجود تحریم‌ها از میزان کیفیت گزارشگری مالی می‌کاهد. از طرفی فاکتور اقتضایی اندازه شرکت اثر مستقیم و مثبتی بر رابطه میان تحریم‌ها و کیفیت گزارشگری مالی دارد، بنابراین اثر معکوس تحریم‌ها را افزایش می‌دهد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که فاکتور اقتضایی استراتژی تجاری اثر معکوسی بر رابطه میان تحریم‌ها و کیفیت گزارشگری مالی دارد و نیز فاکتور اقتضایی محیط رقابتی اثر معکوسی بر رابطه میان تحریم‌ها و کیفیت گزارشگری مالی دارد. نتایج این پژوهش می‌تواند درک مدیران و حساب‌رسان را از تاثیر انطباق عوامل محیطی و ویژگی‌های سازمانی در بهبود کیفیت گزارشگری مالی در شرایط تحریم اقتصادی ارتقا دهد.

واژه‌های کلیدی: کیفیت گزارشگری مالی، تحریم‌های اقتصادی، استراتژی تجاری، تئوری اقتضایی، مدل معادلات ساختاری.

۱- مقدمه

گزارشگری مالی یکی از منابع اطلاعاتی در دسترس بازارهای سرمایه است که انتظار می‌رود نقش مؤثری در توسعه سرمایه‌گذاری و افزایش کارایی آن ایفا کند. افزایش کیفیت گزارشگری مالی ابزاری برای ایفای مسئولیت پاسخگویی به نیازهای جامعه است. کیفیت گزارشگری مالی سبب پیش‌بینی بهتر جریان‌های نقدی آتی شرکت برای سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی می‌شود. با توجه به آنکه حسابداری و اقتصاد دارای تأثیرات متقابل بر یکدیگرند، سطح کیفیت گزارشگری مالی دارای تأثیرات اقتصادی است. عاملی که در ایران نگرانی‌ها در باره کیفیت گزارشگری مالی را افزایش داده است مسئله تحریم‌های اقتصادی است. جایی که مهمترین اثر تحریم‌های اقتصادی بر بخش مالی شرکت‌ها است چرا که نوسانات نقدینگی، نقدینگی ارزی و میزان وام دهی بانک‌ها یا سپرده‌گذاری، حجم تولید و فروش، میزان سودآوری و ... را تحت شعاع قرار می‌دهد. شرایط حاکم بر کشور گویای این مسئله است که شرکت‌ها به دلیل تحریم‌های اقتصادی شرکت‌ها مجال حضور در بازار رقابتی دنیا را از دست داده و دوچار بحران مالی شده‌اند (مرزبان و استاذزاد، ۱۳۹۴).

بحران مالی، رویدادی غیرعادی است که تأثیرات آن بر گزارشگری مالی از چندین جنبه قابل بحث است. از یک سو می‌توان پیش‌بینی نمود که کیفیت گزارشگری مالی در طول این دوره پایین باشد، زیرا که اغلب شرکت‌ها طی دوره بحران عملکردی ضعیف دارند، لذا مدیران به دلیل جلوگیری از واکنش منفی بازار و افت پاداش، تمایل به بهتر جلوه دادن عملکرد شرکت دارند. از سوی دیگر برخی عوامل طی بحران مالی که در شرایط عادی وجود ندارند، می‌توانند منجر به بهبود کیفیت گزارشگری مالی و کیفیت سود طی این دوره شوند. اول اینکه برای بسیاری از شرکت‌ها که عملکرد ضعیف آنها در دوران بحران پیش‌بینی می‌شود، انگیزه مدیریت برای تورم ساختگی سود کاهش می‌یابد (فلیپ و رافورنیر، ۲۰۱۴). دوم اینکه رابطه میان پاداش مدیریت و سود در این دوران معمولاً تضعیف شده و به دلیل وابسته شدن پاداش مدیر به شاخص‌های دیگری طی آن دوره، انگیزه پاداش برای دستکاری سود کم می‌شود (لین و همکاران، ۲۰۱۳). سوم توضیح برای بهبود کیفیت سود در شرایط بحران این است که در شرایط بحران عدم اطمینان سرمایه‌گذاران بیشتر شده و عدم تقارن اطلاعاتی میان سرمایه‌گذاران و درون-سازمانی‌ها بیش از پیش افزایش می‌یابد. این عامل سبب وحشت بیشتر سرمایه‌گذاران شده و گرایش بیشتری به فروش سهام خود پیدا می‌کنند. مدیران نگران اعتماد سرمایه‌گذار، می‌دانند که سرمایه‌گذاران به کیفیت سود حساس شده‌اند و لذا با ارائه سود

باکیفیت بالاتر سعی در بهبود اعتماد سرمایه‌گذاران دارند (پیناک، ۲۰۱۲).

براساس نظریه اقتصاد سیاسی، واحدهای تجاری کانون کنش‌ها متقابل اقتصادی، اجتماعی و سیاسی میان گروه‌های مختلف هستند. بر پایه نظریه مزبور، اطلاعات حسابداری برای حمایت از گروه‌های صاحب نفوذ در حوزه‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی تهیه می‌شوند، مطالعات مختلف نشان داده است که ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی می‌توانند رفتار مدیران، حسابرسان و سرمایه‌گذاران را نسبت به گزارشگری مالی تحت تأثیر قرار دهند. یکی از مصادیق بارز کنش‌های سیاسی و اقتصادی کلان در سالهای اخیر، اعمال تحریم‌های اقتصادی علیه ایران است. (عربی و همکاران، ۱۳۹۶)

از طرفی تئوری اقتضایی، مفهوم تناسب بین ویژگی‌های سازمانی و عوامل محیطی را مطرح می‌کند. مفهوم انطباق در تئوری اقتضایی بر این نکته دلالت دارد که عملکرد سازمان می‌تواند به واسطه تناسب بین عوامل محیطی سازمان و ویژگی‌های منعکس کننده، ارتقا یابد، به عبارت دیگر نظریه اقتضایی بر نتایج به جای فرآیندها تمرکز می‌کند یعنی نظریه‌های اقتضایی تلاش می‌کنند تا ساختار سازمانی مناسب یا راهبرد معین در یک موقعیت خاص (مانند تحریم) را تعیین کنند، (رهنمای رودپشتی، ۱۳۹۶، جلد ۲، ص ۵۶).

آرپان و همکاران (۱۹۸۵)؛ چوی و میولر (۱۹۸۴) بیان نمودند که عامل اقتصادی- سیاسی، مهم‌ترین عامل اقتضایی توسعه حسابداری و کیفیت گزارشگری مالی می‌باشد. نبود ثبات از مضرترین مشخصه‌های اقتصادی است. راه‌اندازی و توقف در سیستم‌های اقتصادی، به منزله رکود و رونق تلقی می‌شود. این نوسانات از رونق به رکود و بالعکس هزینه‌های گزافی دارد که نهایتاً بر بهای تمام شده محصولات اثرات نامطلوبی می‌گذارد و ریسک سرمایه‌گذاری در شرکت‌ها را افزایش و بازده را کاهش می‌دهد. به گونه‌ای که حتی برخی‌ها مشمول ماده ۱۴۱ اصلاحیه قانون تجارت شده‌اند و در معرض ورشکستگی قرار گرفته‌اند و به تبع آن کیفیت گزارشگری مالی را نیز تحت شعاع قرار داده‌اند. از آنجا که استراتژی تجاری اساساً حیطة محصول و بازار، فنآوری و ساختار سازمانی یک شرکت را تعیین می‌کند، بنابراین بر پیچیدگی عملکرد یک شرکت، عدم قطعیت محیطی و عدم تقارن اطلاعاتی، تأثیر می‌گذارد. در نتیجه، استراتژی تجاری، سطح، جمله بندی و پیچیدگی افشاها را قالب بندی می‌کند (کیا یانگ لی و همکاران، ۲۰۱۸). بدین ترتیب، نوع استراتژی تجاری شرکت تأثیر بسزایی بر پیچیدگی عملیات و عدم قطعیت محیطی شرکت داشته است (هیگینز، اومر و فیلیپس؛ ۲۰۱۵).

قضاوت‌های سایر معامله‌گران برتر است. در حقیقت این سرمایه-گذاران اطلاعات عمومی را در اطلاعات خصوصی پردازش می-کنند، به طوری که بتوانند برای کسب سودهای معاملاتی دادوستد کنند. این دادوستد ایجاد شده از طریق اطلاعات خصوصی موجب می‌شود اختلاف بین قیمت‌های خرید و فروش به عنوان یک معیار برای مصونیت از زیان‌های مورد انتظار در داد و ستد با این سرمایه‌گذاران مطلع، بیشتر شود. از طرفی با کاهش کیفیت گزارش‌های مالی که شامل اطلاعات تعهدی است، سرمایه‌گذاران پایداری در اقلام تعهدی را کمتر برآورد می‌کنند و در نتیجه منجر به قیمت‌گذاری نادرست سهام می‌شود (واسن و جف ۲۰۱۰). بنابراین، اگر سرمایه‌گذاران در پردازش اطلاعات مربوط به گزارشگری مالی با محدودیت مواجه شوند، کیفیت پایین می‌تواند عدم تقارن اطلاعاتی میان اشخاص را تحت تاثیر قرار دهد. بنچریا و همکاران (۲۰۱۳)؛ عنوان می‌کنند که کیفیت گزارشگری مالی ضعیف، با عدم تقارن اطلاعاتی بالاتر در بازارهای سرمایه ارتباط دارد. این شرکتها احتمالاً دارای مشخصه‌هایی همچون رقابت ناقص میان سرمایه‌گذاران هستند که در آن سرمایه‌گذاران خبره احتمال می‌رود مزیت اطلاعاتی بیشتری نسبت به معامله‌گران دارای انگیزه نقد شونده داشته باشند.

نورسیتا و نور هدایتی (۲۰۲۰) اندازه شرکت همیشه با میزان ثروت آن در ارتباط است. بنابراین، شرکتی با اندازه بزرگ، مورد توجه سرمایه‌گذاران قرار خواهد گرفت و سرمایه‌گذاران را مجذوب سرمایه‌گذاری در تجارت می‌کند. این موضوع بدون شک تقاضا برای سهام را افزایش می‌دهد، و قیمت دائماً افزایش می‌یابد، به عبارتی، هرچه اندازه شرکت بیشتر باشد، یک علامت مثبت برای بهتر شدن عملکرد شرکت فراهم می‌کند، این امر از یک طرف منجر به افزایش ارزش شرکت می‌شود، و مدیریت سود در این شرکتها کاهش می‌باید.

تنانی و محب‌خواه (۱۳۹۳) در پژوهشی رابطه بین استراتژی کسب و کار با کیفیت سود و بازده سهام شرکت‌های بورسی را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که میزان مدیریت سود در شرکت‌های تدافعی نسبت به شرکت‌های تهاجمی بیشتر است.

عربی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی پیامدهای مالی تشدید تحریم‌های اقتصادی بر مربوط بودن اطلاعات صورت‌های مالی در بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار طی بازه زمانی (۱۳۸۰-۱۳۹۳) دریافته بودند مربوط بودن سود خالص و ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام طی دوره تشدید تحریم‌های اقتصادی کاهش یافته است. همچنین، مربوط بودن اطلاعات صورت‌های مالی در شرکت‌های درمانده مالی بیش از سایر شرکت‌ها تحت تاثیر تحریم‌های اقتصادی قرار داشته‌اند.

از طرفی گال و همکاران (۲۰۱۸) معتقدند که بین کیفیت گزارشگری مالی و عدم تقارن اطلاعاتی، با محیط اطلاعاتی شرکت رابطه وجود دارد و کیفیت گزارشگری مالی ضعیف به ویژه برای شرکت‌های کوچکتر پر هزینه‌تر چرا که عدم تقارن اطلاعاتی بالاتر، زیرا ریسک گزینش نادرست را برای سرمایه-گذاران افزایش و نقدشوندگی را کاهش می‌دهد.

از سوی دیگر، گال آور (۱۹۸۵) و گرتر و همکارانش (۱۹۸۸) دریافته‌اند شرکت‌ها در صنایع رقابتی‌تر سیاست‌های ارائه و افشای اطلاعات مفید را کمتر در پیش می‌گیرند؛ و احتمال ارائه گزارش اشتباه بالا می‌باشد و نیز بر اساس نتایج گیو و همکاران (۲۰۱۵) استدلال می‌شود که کیفیت سود در دامنه کم رقابت صنعت افزایش یافته؛ در عین حال با تشدید رقابت صنعت، منافع وابسته به کیفیت سود ثابت و یا کاهش می‌یابد. از این رو، انتظار می‌رود که در صنایع رقابتی‌تر، کیفیت گزارشگری مالی پایین‌تر باشد.

لذا در این پژوهش در صدد بررسی تاثیر عوامل اقتصادی (اندازه شرکت، محیط رقابتی و استراتژی تجاری) بر رابطه بین تحریم‌ها و کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها هستیم.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

برای سنجش کیفیت گزارشگری مالی بر دو دیدگاه؛ یعنی دیدگاه نیازهای استفاده کنندگان و دیدگاه محافظت از سرمایه گذار/سهامدار، که در ادبیات پژوهش استفاده شده است تمرکز دارد. به پیروی از جوناس و بلانچت (۲۰۰۰) کیفیت گزارشگری مالی بر اساس دیدگاه نیازهای استفاده کنندگان از طریق پایداری سود و مربوط بودن سود و بر اساس دیدگاه حفاظت از سرمایه گذار/سهامدار از طریق محافظه کاری و کیفیت اقلام تعهدی اندازه‌گیری می‌شود. در دیدگاه نیازهای استفاده کننده، هدف صورت‌های مالی ارائه اطلاعات مفید برای استفاده کنندگان در اتخاذ تصمیمات اقتصادی است تا بدین وسیله در تصمیماتشان تفاوت ایجاد گردد. شکل (۱) چارچوب سنجش کیفیت گزارشگری مالی ارائه می‌گردد.

لمبرت و همکاران (۲۰۰۷) اثبات کردند که کیفیت اطلاعات حسابداری می‌تواند هزینه سرمایه را هم مستقیم و هم غیرمستقیم تحت تاثیر قرار دهد. آن‌ها گزارش‌های حسابداری شرکت را به عنوان اطلاعاتی درباره جریانهای نقد آتی در نظر گرفتند، که به خوبی رفتار واقعی گزارشگری را نشان می‌دهد. کیفیت گزارش‌های مالی منتشر شده، اطلاعاتی را فراهم می‌سازد که به معامله‌گران خاص این امکان را می‌دهد تا قضاوت-هایی درباره‌ی عملکرد شرکت داشته باشند که این قضاوتها، بر

حاج نوروزی و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله ای با عنوان فراتحلیل بررسی تاثیر اندازه شرکت بر دقت پیش‌بینی سود با بررسی روند ۱۰ ساله (۱۳۹۰-۱۳۹۹) مطالعات انجام شده با رویکرد فراتحلیل دریافتند که اندازه شرکت ها بر دقت پیش بینی سود تاثیر معنی دار دارد.

امیرآزاد و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان مدل جامع عوامل موثر بر کیفیت گزارشگری مالی در ایران به روش نظریه‌پردازی زمینه بنیان دریافتند که هزینه‌های سیاسی، فشار بازار سرمایه، اجتناب مالیاتی، معامله با اشخاص وابسته، عدم تقارن اطلاعاتی، شرایط قراردادهای وام، انگیزه پاداش مدیران و توانایی رقابت در بازار بر کیفیت گزارشگری مالی موثر هستند.

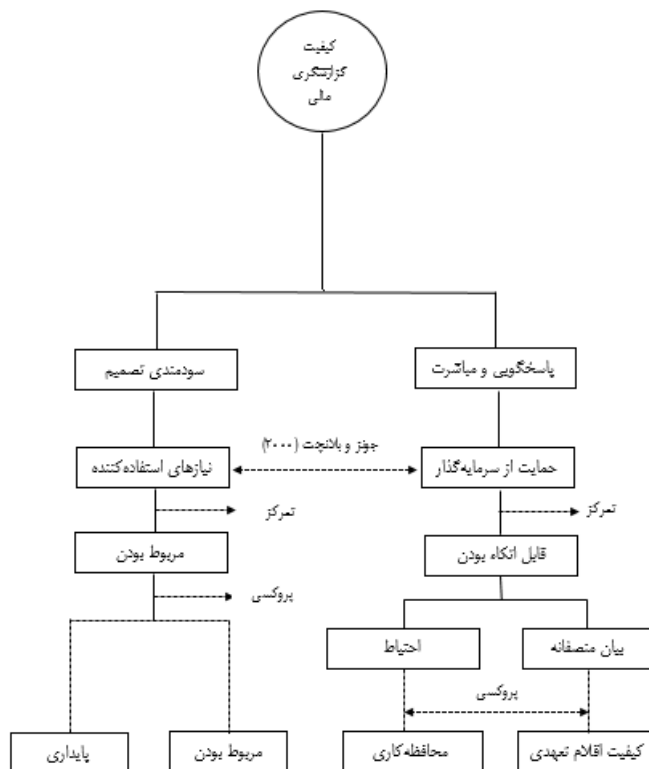
شیرازی دهخوارقانی و حقگو مهرداد (۱۳۹۷) در بررسی رابطه استراتژی تجاری با گزارشگری مالی متقلبانه با تأکید بر نقش کیفیت افشا در بین ۱۱۴ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران دریافتند که استراتژی تدافعی مدیریت بر گزارشگری مالی متقلبانه تأثیر معکوس و معنادار دارد ولی استراتژی تهاجمی مدیریت بر گزارشگری مالی متقلبانه تأثیر مستقیم و معنادار دارد. کیفیت افشا بر رابطه بین استراتژی تدافعی مدیریت و گزارشگری مالی متقلبانه تأثیر معکوس و معنادار دارد. ولی کیفیت افشا بر رابطه بین استراتژی تهاجمی مدیریت و گزارشگری مالی متقلبانه تأثیر معناداری ندارد.

کاردان و همکاران (۱۳۹۸) در بررسی تأثیر رقابت بازار محصول بر کیفیت گزارشگری مالی دریافتند که حاکی از یک رابطه یو-شکل (U) غیرخطی میان رقابت بازار محصول و تجدیدارائه سود می‌باشد. به عبارت دیگر، کیفیت سود در سطح پایین رقابت افزایش؛ و هنگام تشدید رقابت کاهش می‌یابد.

۳- فرضیه های پژوهش

بر اساس مبانی نظری و پیشینه پژوهش مطرح شده، فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر تدوین می‌شوند:

- ۱) تحریم‌ها بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها موثر است.
- ۲) اندازه شرکت میزان اثر تحریم‌ها بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها تعدیل می‌کند
- ۳) استراتژی تجاری میزان اثر تحریم‌ها بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها تعدیل می‌کند.
- ۴) محیط رقابتی میزان اثر تحریم‌ها بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها تعدیل می‌کند.

شکل ۱- چارچوب مفهومی کیفیت گزارشگری مالی

۴- روش شناسی تحقیق

روش مورد استفاده در این پژوهش، روش پیمایشی با رویکرد طرح تجربی است. در این پژوهش از مدل معادلات ساختاری برای بررسی اثر متغیرهای مکنون و آشکار با سایر متغیرهای مدل استفاده شده است. برای ارزیابی مدل مورد مطالعه از نرم-افزار **smartpls3** استفاده شده است (داوری و رضا زاده، ۱۳۹۵).

ارزیابی مدل‌ها با استفاده از **PLS** در دو مرحله صورت می‌گیرد:

(۱) ارزیابی روایی و پایایی مدل اندازه‌گیری

(۲) ارزیابی مدل ساختاری

برازش مدل اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش از طریق بررسی پایایی مرکب شاخص‌ها، روایی همگرا و روایی واگرا مورد ارزیابی قرار گرفت. و برای ارزیابی مدل ساختاری شامل ضریب تعیین، سنجه افزونگی با روایی متقاطع و معناداری آماری و ارتباط ضرایب مسیر است. علاوه بر این، محققان باید قدرت پیشبینی خارج از نمونه مدل خود را با استفاده از روش جامعه آماری این پژوهش، کلیه شرکت‌های تولیدی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. برای نمونه‌گیری از روش هدفمند استفاده می‌گردد و شرکت‌هایی در نمونه قرار می‌گیرند که شرایط زیر را برآورده کنند:

(۱) شرکت مورد نظر جزوه شرکت‌های فعال در صنعت مالی، بانک‌ها و موسسات اعتباری نباشند.

(۲) داده‌های آنها برای دوره زمانی پژوهش در دسترس

باشد و دارای وقفه معاملاتی بیشتر از ۳ ماه نباشند و سال مالی آنها به ۱۲/۲۹ هر سال منتهی گردد.

(۳) شرکت‌های واقع در صنایعی که کمتر از ۶ شرکت

دارند حذف می‌گردند چون این می‌تواند نشانه‌ای از وجود انحصار چند جانبه باشد.

به عنوان نمونه، شرکت‌های واقع در صنعت محصولات کاغذی،

محصولات چوبی، فنی و مهندسی، زراعت و محصولات وابسته،

استخراج زغال سنگ، هر کدام به ترتیب دارای ۲ شرکت، ۱

شرکت و ۲ شرکت، ۲ شرکت، ۱ شرکت، اگر چه دارای سایر

شرایط نمونه هستند لیکن به دلیل تعداد کم شرکت در صنعت

مربوطه حذف می‌گردند.

(۴) شرکتی که مالک بیش از ۵۰٪ سهم بازار در یک

صنعت هست حذف می‌گردد، چون این نشانه‌ای از

وجود انحصار است.

با اعمال محدودیت‌های فوق، تعداد ۱۲۸ شرکت پذیرفته شده

در بورس برای بازه زمانی (۱۳۸۹-۱۴۰۰) به عنوان نمونه نهایی

پژوهش انتخاب شده است. در جدول (۱) نحوه اندازه‌گیری

متغیرها و شاخص‌های متناظر آنان تشریح شده است.

جدول ۱- تشریح نحوه اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش

متغیر	نحوه اندازه‌گیری
محیط اقتصادی	<p>در این پژوهش ۲ بعد از اثر تحریم‌ها بررسی می‌شود:</p> <p>الف) نحوه اندازه‌گیری تحریم‌ها از جنبه مسائل رشد اقتصادی: جهت انتخاب دوره‌های رونق و رکود اقتصادی در بازه زمانی ۱۲ ساله (۱۳۸۹-۱۴۰۰) از نتایج حاصل از پژوهشگران حوزه اقتصادی و یافته‌های اقتصاد شامل پژوهش دولو و همکاران (۱۳۹۶) استفاده شده است. بر اساس نتایج حاصل از مطالعات حوزه اقتصاد در این خصوص که به بررسی ادوار مختلف تجاری با استفاده از داده‌های تولید ناخالص داخلی (GDP) منتشر شده در وب سایت بانک مرکزی بر اساس فیلتر هدریک - پروسکات (HP) پرداخته‌اند، در کل دوره مورد مطالعه ۱۳۸۹ الی ۱۴۰۰:</p> <p>سالهای رونق (EG): (۸۹-۹۰-۹۳-۹۴-۹۵-۹۶).</p> <p>سالهای رکود (ED): (۹۱-۹۲-۹۷-۹۸-۹۹-۱۴۰۰).</p> <p>میانگین حسابی نسبت فروش شرکت در صنعت به نسبت رشد اقتصاد (تولید ناخالص داخلی) در سال‌های رونق و رکود برای بررسی اثرات چرخه‌های تجاری بر روند کیفیت گزارشگری مالی استفاده می‌شود (رهنمای رودپشتی و همکاران، ۱۳۹۸).</p> $= \sum_{i=1}^n \gamma / M$ <p>(تولید ناخالص داخلی سال قبل / تولید ناخالص داخلی امسال) / (فروش صنعت / فروش شرکت) = γ</p> <p>ب) نحوه اندازه‌گیری تحریم‌ها از جنبه مسائل سیاسی: با توجه وضع تحریم‌های شدید نفتی به عنوان مهمترین محصول صادراتی ایران و طرح پرونده هسته‌ای ایران در شورای امنیت بازه ۱۳۸۹-۱۳۹۲ دوران تحریم شدید(همه جانبه)، ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۶ بعد از تصویب برنامه راهبردی جامع اقدام شرکت (برجام) و خارج شدن</p>

متغیر	نحوه اندازه گیری
	<p>پرونده هسته ای از شورای امنیت دوران عادی تعیین می شود و دوره زمانی ۱۳۹۷-۱۴۰۰ به دلیل خروج آمریکا از برجام دوره تحریم های آمریکا در نظر گرفته شده است (رضایی و همکاران، ۱۳۹۶).</p> <p>میانگین حسابی نسبت رشد سود عملیاتی شرکت در طول بازه زمانی بر روند کیفیت گزارشگری مالی استفاده می شود (رهنمای رودپشتی و همکاران، ۱۳۹۸).</p>
<p>کیفیت گزارشگری مالی</p>	<p>برای اندازه گیری کیفیت گزارشگری مالی ۴ مولفه زیر مبتنی بر مفاهیم نظری گزارشگری مالی تعریف و مورد استفاده قرار گرفته شده است.</p> <p>الف) مربوط بودن سود:</p> <p>مشابه بوشمن و همکاران (۲۰۰۳) و جونز و همکاران (۲۰۰۸) برای سنجش مربوط بودن سود از رگرسیون کردن بازده سالانه سهام (R) بر مقدار سود (E) و تغییرات سود (ΔE) مطابق رابطه زیر استفاده می شود:</p> $R_{jt} = \alpha_0 + \alpha_1 E_{jt} + \alpha_2 \Delta E_{jt} + \varepsilon_{jt}$ <p>R: نرخ بازده سالانه سهام که برابر با نسبت کل عایدی سرمایه گذاری در یک دوره معین نسبت به سرمایه گذاری است که از نرم افزار رهاورد نوین استخراج شده است.</p> <p>E و ΔE به ترتیب برابر با سود عملیاتی و تغییر سود عملیاتی دوره جاری نسبت به دوره قبل است که هر دو با استفاده از ارزش بازار شرکت استانداردسازی شده اند.</p> <p>برای محاسبه مقدار مربوط بودن سود، مدل رگرسیون با استفاده از داده های یک شرکت برای سری زمانی ۵ ساله (t-5 تا t) برآورد و مقدار R2 تعدیل شده مدل محاسبه می گردد. پس از برآورد R2 تعدیل شده مدل، شاخص مربوط بودن سود به شرح رابطه زیر اندازه گیری می شود:</p> $\text{Value Relevance} = \text{Adj R2}$ <p>ب) پایداری سود</p> <p>برای اندازه گیری پایداری سود از مدل لو (۱۹۸۳) به شرح رابطه زیر استفاده می گردد:</p> $\text{Earn}_t = \alpha_0 + \alpha_1 \text{Earn}_{t-1} + \varepsilon_t$ <p>در ادبیات حسابداری، مقدار ضریب α1 نشان دهنده پایداری سود است. بنابراین، در این مدل، پایداری سود به عنوان ضریب شیب رگرسیون سودهای جاری بر سودهای قبلی اندازه گیری می شود.</p> <p>ج) محافظه کاری</p> <p>با استناد به احمد و همکاران (۲۰۰۲) مقدار محافظه کاری بر اساس رابطه زیر محاسبه می گردد:</p> $\text{CONSCit} = -1 \times \left[\frac{1}{5} \sum_{t=1}^5 \frac{\text{NOPAC}_{it}}{\text{TA}_{it}} \right]$ <p>CONSCit: درجه محافظه کاری</p> <p>NOPACit: اقلام تعهدی غیرعملیاتی که به شرح روابط زیر محاسبه می گردد:</p> $\text{NOPAC} = \text{AC} - \text{OPAC}$ $\text{AC} = \text{NI} + \text{DEP} - \text{CFO}$ $\text{OPAC} = \Delta \text{AR} + \Delta \text{I} + \Delta \text{PE} - \Delta \text{AP} - \Delta \text{TP}$ <p>AC: جمع اقلام تعهدی.</p> <p>OPAC: اقلام تعهدی عملیاتی</p> <p>NI: سود خالص قبل از اقلام غیرمترقبه</p> <p>ΔAR: تغییر در حساب های دریافتی</p> <p>DEP: هزینه استهلاک</p> <p>ΔI: تغییر در موجودی کالا</p> <p>CFO: جریان نقدی عملیاتی</p> <p>ΔPE: تغییر در پیش پرداخت ها</p> <p>ΔAP: تغییر در حساب های پرداختنی</p> <p>ΔTP: تغییر در مالیات های پرداختنی</p> <p>TA: ارزش دفتری کل دارایی</p> <p>به عقیده گیولی و همکاران (۲۰۰۰)، رشد اقلام تعهدی می تواند شاخصی از تغییر در درجه محافظه کاری حسابداری در طول یک دوره بلندمدت باشد. به بیانی دیگر، اگر اقلام تعهدی افزایش یابد در آن صورت محافظه کاری کاهش می یابد و برعکس. از این رو برای تعیین جهت تغییرات محافظه کاری، اقلام تعهدی در عدد منفی یک ضرب می شود.</p>

متغیر	نحوه اندازه گیری
	<p>(د) مدیریت سود (کیفیت اقلام تعهدی):</p> <p>در این پژوهش برای سنجش مدیریت سود از مدل کاسنیک (۱۹۹۹) به شرح رابطه زیر استفاده شده است:</p> $TA_{it}/A_{it-1} = \alpha_0 \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + \alpha_1 (\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}/A_{it-1}) + \alpha_2 (PPE_{it}/A_{it-1}) + \alpha_3 (\Delta CFO_{it}/A_{it-1}) + \varepsilon_{it}$ <p>که در آن:</p> <p>TAit: کل اقلام تعهدی شرکت ندر سال t</p> <p>Ait-1: کل داراییهای شرکت ندر سال t-1</p> <p>ΔREVit: تغییر در فروش خالص شرکت ندر سال t</p> <p>ΔRECit: تغییر در حسابهای دریافتنی شرکت ندر سال t</p> <p>PPEit: ناخالص اموال، ماشین آلات و تجهیزات شرکت ندر سال t</p> <p>ΔCFOit: تغییر در جریان نقدی عملیاتی شرکت ندر سال t</p> <p>کل اقلام تعهدی (TAit) با استفاده از روش مستقیم از طریق تفاوت بین سود قبل از اقلام غیرمترقبه (NIit) و جریان نقدی خالص عملیاتی (CFOit) اندازه‌گیری می‌شود به شرح رابطه (۳-۵) زیر:</p> $TA_{it} = NI_{it} - CFO_{it}$ <p>برای تخمین مدل مذکور از روش رگرسیون حداقل مربعات معمولی (OLS) و با پیروی از سابرامانیام (۱۹۹۶) از روش مقطعی استفاده می‌شود که در آن مدل به طور جداگانه برای ترکیب سال تقویمی و صنعت برآورد می‌شود. اقلام تعهدی اختیاری (شاخص مدیریت سود) به عنوان باقیمانده‌های مدل مذکور تعریف می‌شود. بنابراین؛ در ابتدا، پارامترهای α_0، α_1، α_2 و α_3 مدل فوق با استفاده از روش رگرسیون حداقل مربعات معمولی (OLS) به روش مقطعی یا سری زمانی تخمین زده می‌شوند.</p> <p>پس از برازش مدل فوق، با استفاده از پارامترهای برآورد شده ($\hat{\alpha}_0$، $\hat{\alpha}_1$، $\hat{\alpha}_2$، $\hat{\alpha}_3$) از طریق رابطه زیر اقلام تعهدی غیراختیاری (NDA) محاسبه می‌گردد:</p> $NDA_{it} = \hat{\alpha}_0 \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + \hat{\alpha}_1 (\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}/A_{it-1}) + \hat{\alpha}_2 (PPE_{it}/A_{it-1}) + \hat{\alpha}_3 (\Delta CFO_{it}/A_{it-1}) + \varepsilon_{it}$ <p>در پایان نیز با کسر کردن اقلام تعهدی غیراختیاری از کل اقلام تعهدی (TA)، مقدار اقلام تعهدی اختیاری (DA) که شاخص مدیریت سود است، به شرح رابطه زیر محاسبه می‌گردد:</p> $DA_{it} = TA_{it} - NDA_{it}$
<p>فاکتور اقتضایی اندازه شرکت</p>	<p>Size= lnTotal Assets_{it}</p> <p>Size: لگاریتم طبیعی جمع دارایی‌های شرکت i در سال t. (دمرجیان و همکاران، ۲۰۱۲)</p>
<p>فاکتور اقتضایی استراتژی تجاری</p>	<p>این پژوهش از پنج شاخص استفاده می‌شود که داده‌های مربوطه برای محاسبه آنها در دسترس است. این شاخص‌ها به شرح زیر می‌باشند:</p> <p>1- کارایی دارایی‌ها: با تقسیم داراییهای ثابت به کل فروش محاسبه می‌شود. از آنجا که استدلال می‌شود شرکت‌های تدافعی کارایی را حداکثر می‌کنند انتظار می‌رود آنها نسبت دارایی ثابت به فروش کمتری داشته باشند (بنتلی و همکاران، ۲۰۱۲).</p> <p>2- ثبات سازمانی شرکت: از طریق نسبت گردش کارکنان اندازه‌گیری می‌شود. به پیروی از پژوهش بنتلی و همکاران (۲۰۱۲) از نسبت گردش کارکنان برای اندازه‌گیری ثبات سازمانی استفاده می‌شود. این نسبت با استفاده از انحراف استاندارد تعداد کل کارکنان محاسبه می‌شود. انتظار می‌رود این نسبت در شرکت‌های تهاجمی بالاتر باشد.</p> <p>3- توانایی شرکت برای تولید و توزیع محصولات و خدمات به صورت کارآمد: از طریق نسبت کارکنان به فروش اندازه‌گیری می‌شود. چون شرکت‌های دارای استراتژی تدافعی به لحاظ کارایی متمرکز هستند، انتظار می‌رود تعداد کارکنان به ازای فروش کمتری داشته باشند (بنتلی و همکاران، ۲۰۱۲).</p> <p>4- توانایی شرکت برای ایجاد نوآوری: از طریق نسبت دارایی‌های نامشهود به کل داراییها اندازه‌گیری می‌شود. استدلال می‌شود شرکت‌های تهاجمی در پی یافتن محصولات و بازارهای جدید هستند. بنابراین آنها به عنوان شرکت‌های نوآور شناخته می‌شوند (تان و سی، ۲۰۰۴).</p>

متغیر	نحوه اندازه گیری
	<p>5- رشد شرکت: از طریق رشد فروش اندازه گیری می شود. چون شرکت های دارای استراتژی تهاجمی همواره در تلاشند بازارها و فرصت های جدید را کشف کنند. انتظار می رود شرکت های دارای این استراتژی رشد بیشتری داشته باشند (بنتلی و همکاران، ۲۰۱۲).</p> <p>برای تعیین نوع استراتژی هر شرکت از سیستم امتیازدهی ترکیبی ایتنر و لرکر (۱۹۹۷) استفاده می گردد؛ بدین صورت که برای بدست آوردن امتیازات ترکیبی از پنج نسبت رشد فروش، نسبت گردش کارکنان، نسبت دارایی نامشهود به کل داراییها، نسبت کارکنان به فروش، نسبت دارایی ثابت به فروش استفاده می شود. سیستم امتیازدهی بدین صورت است که ابتدا شرکت ها را بر اساس کمیاری فوق به ترتیب از بالا به پایین در پنج گروه تقسیم می کنیم. بدین صورت که شرکتی که در بالاترین پنجم قرار دارد امتیاز ۵۰ شرکتی که در پایین ترین پنجم قرار می گیرد امتیاز ۱ را کسب می کند و بقیه شرکت ها متناسب با پنجم مربوطه امتیازدهی می شوند. سپس امتیازات بدست آمده به شرح فوق را با یکدیگر جمع می کنیم تا امتیاز نهایی هر شرکت بدست آید. دامنه امتیازات ترکیبی (مجموع پنج نسبت فوق) برای هر شرکت در هر سال عددی بین ۵ تا ۲۵ خواهد شد. یعنی اگر یک شرکت در یک دوره خاص از هر ۵ نسبت فوق امتیاز یک می گیرد (یا به عبارتی در پنجم اول قرار گیرد) مجموع امتیاز آن برابر با ۵ خواهد بود و اگر یک شرکت در یک سال خاص از هر ۵ نسبت فوق امتیاز ۵ بگیرد مجموع امتیاز آن برابر با ۲۵ خواهد بود. پس از محاسبه جمع امتیازها، شرکت هایی که مجموع امتیازشان در بازه ۵ تا ۱۵ باشد بعنوان شرکت های تدافعی و شرکت هایی که مجموع امتیازشان در بازه ۱۵ تا ۲۵ باشد به عنوان شرکت های تهاجمی تعیین می گردند. با توجه به اینکه استراتژی تجاری به صورت یک متغیر موهومی (دو مقوله ای) اندازه گیری می شود، اگر شرکت دارای استراتژی تهاجمی باشد عدد ۱ و اگر دارای استراتژی تدافعی باشد عدد صفر در نظر گرفته می شود.</p>
<p>فاکتور اقتصادی محیط رقابتی</p> <p>از دو شاخص مهم ساختار بازار برای اندازه گیری استفاده می شود:</p> <p>(۱) شاخص هر فیندال-هیرشمن (HHI):</p> <p>این شاخص برای بیان شاخص تمرکز صنعت استفاده می شود (وانگ، ۲۰۱۰).</p> $HHI_{it} = \sum_{j=1}^n S_{jt}^2$ <p>Sit: سهم بازار اقتصادی i در دوره t (درصد فروش شرکت به کل کالای فروش رفته در بازار)، و n: تعداد واحدهای اقتصادی موجود در صنعت.</p> <p>(۲) شاخص لرنر (LI): این شاخص برای اندازه گیری توانایی قیمت گذاری محصولات توسط شرکتها مورد استفاده قرار می گیرد، مشخص می کند که آیا شرکت توانایی تعیین قیمت محصول در راستای پوشش هزینه نهایی خود را دارد یا نه؟ (لونتیس و همکاران، ۲۰۱۱).</p> $LI_{it} = \frac{Sales_{it} - COGS_{it} - SG\&A_{it}}{Sales_{it}}$ <p>COGSit: بهای تمام شده کالای فروش رفته شرکت.</p> <p>Saleit: فروش شرکت.</p> <p>SG&Ait: هزینه های اداری، عمومی و فروش.</p>	

۵- یافته های پژوهش

۵-۱- برازش مدل اندازه گیری پژوهش

برای تعیین پایایی سازه ها، روش معادلات ساختاری معیار مدرن تری نسبت به آلفای کرونباخ ارائه می کند که پایایی مرکب (ترکیبی) نامیده می شود. پایایی مرکب، شاخصی برای ارائه پایداری درونی مدل اندازه گیری پژوهش است (داوری و رضا زاده، ۱۳۹۵). مقادیر CR ارائه شده در جدول (۲) برای سازه ها بیشتر از ۰/۶۰ است لذا پایایی ابزار اندازه گیری تایید می شود.

روایی همگرا، همبستگی زیاد شاخص های یک سازه را در مقایسه با همبستگی شاخص های سازه های دیگر نشان می دهد. شاخص AVE به منظور ارزیابی اعتبار همگرایی در جدول (۳) ارائه شده است با توجه به این که مقدار بدست آمده برای شاخص ها بیشتر از ۰/۵۰ است بنابراین روایی همگرایی مدل تایید می شود.

ارائه شده است. برای توضیح قدرت توضیح‌دهندگی مدل از R2 استفاده می‌شود. مقدار ضریب تعیین مدل پژوهش معادل ۰/۵۹ که برای مدل پژوهش قابل توجه می‌باشد. و برای ارزیابی دقت پیش‌بینی مدل مسیری PLS مقدار آماره Q2 استون-گیسر استفاده می‌شود. جدول (۵) برای معرفی‌های متغیر مکنون نهایی یعنی کیفیت گزارشگری مالی مقادیر Q2 بالاتر از صفر می‌باشد. بنابراین در مرحله اول دقت پیش‌بینی مدل را نشان می‌دهد. در مرحله دوم برای محافظه کاری و پایداری ارتباط پیش‌بین کوچک و برای کیفیت اقدام تعهدی و مربوط بودن ارتباط پیش بین متوسطی را نشان می‌دهند.

آخرین شاخص برازش مدل اندازه‌گیری پژوهش، روایی واگرا است. که بیانگر وجود همبستگی‌های جزئی بین شاخص‌های یک سازه و شاخص‌های سازه‌های دیگر می‌باشد در نرم افزار pls به منظور تعیین شاخص فوق از نسبت هتروتریت-مونوتریت استفاده می‌شود (هنسلر و همکاران، ۲۰۱۵). HTMT به عنوان مقدار میانگین حسابی همبستگی آیت‌ها در بین سازه‌ها نسبت به میانگین (هندسی) همبستگی آیت‌ها برای همان سازه، تعریف می‌شود. هنگامی که مقادیر TMT بالاتر از ۰/۹۰ باشد، مشکلات روایی افتراقی وجود دارد. با توجه به جدول مقدار HTMT کمتر از آستانه پیشنهادی است، بنابراین روایی افتراقی مدل در قسمت آزمون HTMT نیز تایید می‌شود نتایج این آزمون در جدول (۴)

جدول ۲- پایایی مرکب معرف ها

	Composite Reliability (CR)
استراتژی تجاری	۱
اندازه شرکت	۱
مربوط بودن	۰/۸۵
پایداری سود	۰/۶۴
محافظه کاری	۰/۷۰
کیفیت اقدام تعهدی	۰/۸۶
رشد اقتصادی	۰/۸۹
مسائل سیاسی	۰/۸۷
محیط رقابتی (شاخص هرفیندال - هیرشمن)	۰/۸۹
محیط رقابتی (شاخص لرنر)	۰/۹۰

جدول ۳- روایی همگرایی سازه‌ها

	AVE
استراتژی تجاری	۱
اندازه شرکت	۱
کیفیت گزارشگری مالی	۰/۸۵
محیط اقتصادی (تحریم ها)	۰/۸۷
محیط رقابتی	۰/۸۹

جدول ۴- روایی مدل‌های اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش

	HTMT
Financial Reporting Quality <-> Business Strategy	0.64
Firm Size <-> Business Strategy	0.38
Firm Size <-> Financial Reporting Quality	0.45
Sanctions <-> Business Strategy	0.60
Sanctions <-> Financial Reporting Quality	0.76
Sanctions <-> Firm Size	0.27
Competitive Environment <-> Business Strategy	0.36
Financial Reporting Quality <-> Competitive Environment	0.30
Firm Size <-> Competitive Environment	0.53
Sanctions <-> Competitive Environment	0.26

جدول ۵- قدرت پیش‌بینی مدل مسیری

متغیرهای مکنون نهایی	Q2
محافظة کاری	۰/۱۹
مدیریت سود	۰/۴۲
پایداری	۰/۱۵
مربوط بودن	۰/۴۱

۵-۲- تحلیل‌های استنباطی

در بررسی و ارزیابی ضرایب مسیر و سطح معناداری آماره T در مدل معادلات ساختاری PLS از آزمون بوت استراپ استفاده می‌شود. نتایج حاصل از بررسی فرضیه‌های پژوهش به شرح ذیل ارائه می‌گردد:

همانطور که در جدول (۶) ارائه شده است نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول پژوهش نشان می‌دهد که تحریم‌ها اثر معکوسی معادل ۰/۵۷- بر کیفیت گزارشگری مالی دارند. این موضوع حکایت از آن دارد که افزایش تحریم‌ها کیفیت گزارشگری مالی را کاهش می‌دهد.

و نیز نتایج جدول (۷) در خصوص آزمون فرضیه دوم حاکی از آن است که اندازه شرکت اثر مستقیم و مثبتی معادل ۰/۲۰ بر رابطه میان تحریم‌ها و کیفیت گزارشگری مالی دارد. بنابراین اثر معکوس تحریم‌ها را افزایش می‌دهد.

همچنین نتایج آزمون فرضیه سوم نشان می‌دهد استراتژی تجاری اثر معکوسی معادل ۰/۲۴- بر رابطه میان تحریم‌ها و کیفیت گزارشگری مالی دارد. بنابراین اثر معکوس تحریم‌ها را کاهش می‌دهد. نتایج این بخش در جدول (۸) ارائه شده است. نتایج آزمون فرضیه چهارم حاکی از آن است که متغیر تعدیل گر محیط رقابتی اثر منفی معادل ۰/۲۱- رابطه میان تحریم‌ها و کیفیت گزارشگری مالی دارد. بنابراین اثر این رابطه را تضعیف می‌کند. خلاصه نتایج در جدول (۹) ارائه گردیده است.

جدول ۶- آزمون فرضیه اول پژوهش

متغیر	ضریب مسیر	سطح معنی داری	T آماره	نتیجه فرضیه
تحریم کیفیت گزارشگری مالی	-۰/۵۷	۰/۰۰۰۱	۹/۲۴	تایید

جدول ۷- آزمون فرضیه دوم پژوهش

متغیر	ضریب مسیر	سطح معنی داری	T آماره	نتیجه فرضیه
اندازه شرکت*تحریم ← کیفیت گزارشگری مالی	۰/۲۰	۰/۰۱	۲/۶۱	تایید

جدول ۸- آزمون فرضیه سوم پژوهش

متغیر	ضریب مسیر	سطح معنی داری	T آماره	نتیجه فرضیه
استراتژی تجاری*تحریم ← کیفیت گزارشگری مالی	-۰/۲۴	۰/۰۰۴	۳/۲۴	تایید

جدول ۹- آزمون فرضیه چهارم پژوهش

متغیر	ضریب مسیر	سطح معنی داری	T آماره	نتیجه فرضیه
محیط رقابتی *تحریم ← کیفیت گزارشگری مالی	-۰/۲۱	۰/۰۲	۲/۲۷	تایید

۶- نتیجه گیری

کیفیت گزارشگری مالی سبب پیش‌بینی بهتر جریان‌های نقدی آتی شرکت برای سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی می‌شود. با توجه به آنکه حسابداری و اقتصاد

دارای تأثیرات متقابل بر یکدیگرند، سطح کیفیت گزارشگری مالی دارای تأثیرات اقتصادی است. وجود بحران‌های مالی (تحریم‌ها)، کیفیت گزارشگری مالی در طول این دوره را کاهش می‌دهد، زیرا که اغلب شرکت‌ها طی دوره بحران عملکردی

ضعیف دارند. ریسک سرمایه گذاری در این شرکت‌ها را افزایش و بازده را کاهش می‌دهد. به گونه‌ای که حتی برخی‌ها مشمول ماده ۱۴۱ اصلاحیه قانون تجارت شده‌اند و در معرض ورشکستگی قرار گرفته‌اند و به تبع آن کیفیت گزارشگری مالی را نیز تحت شعاع قرار داده‌اند.

اما تناسب بین ویژگی‌های سازمانی و عوامل محیطی می‌تواند این رابطه را تعدیل کند. استراتژی تجاری و اندازه شرکت به عنوان مهمترین عوامل اقتضایی در این پژوهش جهت بررسی دقیقتر ابعاد تاثیر تحریم‌ها بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها بررسی می‌شود.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول پژوهش نشان می‌دهد که تحریم‌ها اثر معکوسی معادل $-0/57$ بر کیفیت گزارشگری مالی دارند. این موضوع حکایت از آن دارد که با افزایش تحریم‌ها کیفیت گزارشگری مالی کاهش می‌یابد. به عبارت دقیق‌تر تشدید تحریم‌های اقتصادی، ویژگی کیفی مربوط بودن اطلاعات صورت‌های مالی، پایداری سود و کیفیت اقلام تعهدی را کاهش می‌دهد. همچنین، مربوط بودن اطلاعات صورت‌های مالی در شرکت‌های درمانده مالی بیش از سایر شرکت‌ها تحت تاثیر تحریم‌های اقتصادی قرار داشته‌اند. نتایج یافته‌ها هم راستا با نتایج عربی و همکاران (۱۳۹۶) است.

در خصوص آزمون فرضیه دوم حاکی از آن است که اندازه شرکت اثر مستقیم و مثبتی بر رابطه میان تحریم‌ها و کیفیت گزارشگری مالی دارد لذا انتظار می‌رود اثر معکوس تحریم‌ها را افزایش دهد، چرا که از یک سو اندازه شرکت با میزان ثروت آن در ارتباط است. بنابراین، شرکتی با اندازه بزرگ، مورد توجه سرمایه‌گذاران قرار خواهند گرفت و سرمایه‌گذاران را مجذوب سرمایه‌گذاری در تجارت می‌کند، اندازه شرکت یک علامت مثبت برای بهتر شدن عملکرد شرکت فراهم می‌کند، که نهایتاً از میزان مدیریت سود در این شرکت‌ها کاسته می‌شود. و از سوی دیگر که اندازه شرکت‌ها بر دقت پیش بینی سود می‌افزاید در نتیجه اثر تحریم‌ها با اندازه شرکت رابطه مستقیم دارد. نتایج پژوهش هم-راستا با نتایج نورسیتا و نور هدایتی (۲۰۲۰) و حاج نوروزی و همکاران (۱۴۰۲) است.

همچنین نتایج آزمون فرضیه سوم نشان می‌دهد استراتژی تجاری اثر معکوسی بر رابطه میان تحریم‌ها و کیفیت گزارشگری مالی دارد، در نتیجه اثر معکوس تحریم‌ها را کاهش می‌دهد. استراتژی تدافعی مدیریت در شرکت‌ها بر گزارشگری مالی متقلبانه اثر معکوس و استراتژی تهاجمی مدیریت در شرکت‌ها بر گزارشگری مالی متقلبانه تأثیر مستقیم و معنادار دارد. همچنین میزان مدیریت سود در شرکت‌های تدافعی نسبت به شرکت‌های تهاجمی بیشتر است. در نتیجه در شرایط وجود

تحریم که کیفیت گزارشگری مالی کاهش می‌یابد وجود استراتژی تهاجمی در بین شرکت‌ها می‌تواند به عنوان نقطه مقابل تحریم‌ها از میزان این اثر منفی بکاهد. نتایج هم راستا با نتایج تنانی و محب خواه (۱۳۹۳) و شیرازی دهخوارقانی و حقوق مهرداد (۱۳۹۷) است.

در خصوص تحلیل نتایج بدست آمده از آزمون فرضیه چهارم مبنی بر تاثیر معکوس محیط رقابتی بر کیفیت گزارشگری مالی در شرایط تحریم می‌توان گفت که مدیران شرکت‌ها در صنایع رقابتی انگیزه بالای برای کاهش اتلاف منابع و بیشینه‌سازی سود دارند؛ در غیر این صورت، از صحنه رقابت محو خواهند شد. شرکت‌ها در رویارویی با فشارهای اقتصادی و رقابتی در جهت منصرف کردن رقبای برای ورود به صنعت تلاش خواهند کرد. یکی از راه‌های مقابله با این فشارها، دستکاری و مدیریت سود برای ارائه اطلاعات باثبات به بازار است. از طرف دیگر، نگرانی‌های شغلی مدیران ناشی از فعالیت در یک محیط رقابتی شدید، آنها را وادار به مدیریت سود و در نتیجه کاهش کیفیت گزارشگری مالی می‌کند. نتایج این فرضیه هم‌راستا با نتایج گیو و همکاران (۲۰۱۵)، آزاد و همکاران (۱۳۹۷)، کاردان و همکاران (۱۳۹۸) و صیادی سومار و همکاران (۱۳۹۸) است.

جهت انجام پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌گردد که تاثیر سایر عوامل اقتضایی همچون محیط رقابتی، محیط خارجی بر تاثیر تحریم‌ها بر کیفیت گزارشگری مالی مورد بررسی قرار گیرد و نیز تاثیر تحریم‌ها بر شاخص‌های عملکردی شرکت‌ها با نقش تعدیل کنندگی متغیرهای اقتضایی مورد بررسی قرار گیرد.

فهرست منابع

امیرآزاد، میر حافظ، برادران حسن‌زاده، رسول، محمدی، احمد و هوشنگ تقی زاده. (۱۳۹۷). مدل جامع عوامل موثر بر کیفیت گزارشگری مالی در ایران به روش نظریه‌پردازی زمینه بنیان. نشریه پژوهش‌های حسابداری مالی. شماره ۱۰، دوره ۴، ۲۱-۴۲.

تنانی، محسن و محمد محب خواه. (۱۳۹۳). "بررسی رابطه بین استراتژی کسب و کار با کیفیت سود و بازده سهام در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار". پژوهش‌های تجربی حسابداری، شماره ۴، دوره ۳، ۱۰۵-۱۲۷.

دولو، مریم؛ درگاهی، حسین و مریم حکمت، (۱۳۹۶). اثر چرخه تجاری بر رابطه سودآوری و اهرم مالی، پژوهش‌های حسابداری مالی، شماره ۹، دوره ۳۳، ۴۹-۶۵.

- bondholder-shareholder conflicts over dividend policy and in reducing debt costs. *The Accounting Review*, 77, 867-890.
- Bentley, K. A., Omer, T. C. and Sharp, N. Y. (2012). Business Strategy, Financial Reporting Irregularities, and Audit Effort. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1705726>.
- Bushman, R and Piotroski, J and Smith, A (2004). *What determines corporate transparency?* Journal of accounting Research. Vol. 42 No. 2 May 2004: 207-252
- Demerjian, P.R., Baruch. L., & McVay, S., (2012). Quantifying managerial ability: A new measure and validity tests. *Management Science*. No. 58 (7): 1229-1248.
- Filip, A, Raffournier, B. (2014). Financial Crisis And Earnings Management: The European Evidenc. *The International Journal of Accounting*, 6: 455-478.
- Gall, S. P., Mizik, N., & Roychowdhury, S. (2018). Managing for the Moment: The Role of Real Activity versus Accruals Earnings Management in SEO Valuation. SSRN eLibrary.
- Gal-Or, E, (1985), "Information Sharing in Oligopoly", *Econometrica* 53, PP. 329-43.
- Gertner, R., R. Gibbons; and D. S Scharfstein, (1988), "Simultaneous Signaling to the Capital and Product Markets", *Rand Journal of Economics* 19, PP. 173-190.
- Guo, Y; B Jung; and S. Y Yang, (2015), "Product Market Competition and Earnings Quality: A Non-Linear Relationship", California State University, working paper.
- Higgins, D., Omer, T. C., & Phillips, J. D. (2015). The influence of a firm's business strategy on its tax aggressiveness. *Contemporary Accounting Research*, 32(2), 674-702.
- Ittner, C. , and Larcker, D. (1997). Product Development Cycle Time and Organizational Performance. *Journal of Marketing Research*, 34 (1) , 13-23.
- Jones, K. L., Krishnan, G. V., & Melendrez, K D, Do models of discretionary accruals detect actual cases of fraudulent an restated earnings? An empirical aalysis, *Contemporary Accounting Research*, 2008, 25(2).
- Kassnik, R., (1999). On The Association Between Voluntary Disclosure and Earning Management . *Journal of Accounting Research*, Vol.19, No. 1. Pp.109-131.
- Lin, L., Morris, R., Kang, H., & Tang, Q. (2013). "Information asymmetry of fair value accounting during the global financial crisis". *Journal of Contemporary Accounting and Economics*. 9, pp.221-236.
- Leventis, S. Weetman, P. & Caramanis, C. (2011). Agency Costs and Product Market Competition: The Case of Audit Pricing in Greece. *The British Accounting Review*, 43, 112-119.
- Lim, E. K., Chalmers, K., & Hanlon, D. (2018). The influence of business strategy on annual report readability. *Journal of Accounting and Public Policy*, 37(1), 65-81.
- داوری، علی؛ آرش رضا زاده (۱۳۹۵). "مدلسازی معادلات ساختاری با نرم افزار PLS"، تهران، انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ سوم.
- رضایی، مهدی؛ پارسا، حجت و سیما مهربانیان، (۱۳۹۶). "تأثیر رشد اقتصادی و تحریم‌های اقتصادی بر چسبندگی هزینه در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۴، شماره ۴، ۵۵۱-۵۷۲.
- حاج نوروزی، احمد، فاضلی، نقی، خسرو فغانی ماکرانی (۱۴۰۲). "فرا تحلیل بررسی تاثیر اندازه شرکت بر دقت پیش بینی سود"، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، دوره ۱۲، شماره ۳، ۴۷-۳۴۳-۳۵۶.
- رهنمای رودپشتی، فریدون (۱۳۹۶). "دایره المعارف نظریه شناسی و نظریه پردازی در حسابداری مدیریت"، جلد ۱ و ۲، انتشارات ترمه، ۱۳۹۶، ایران، تهران، چاپ اول.
- شیرازی دهخوارقانی، مجید و ناهید حقگو مهرداد (۱۳۹۷). " بررسی رابطه استراتژی تجاری با گزارشگری مالی متقلبانه با تأکید بر نقش کیفیت افشا"، چشم انداز حسابداری و مدیریت، دوره ۱، شماره ۱، ۶۰-۷۶.
- صیادی سومار، علی؛ رهنمای رودپشتی، فریدون، پور زمانی، زهرا؛ هاشم نیکومرام (۱۳۹۸) "تحلیل نقش حسابداران مدیریت به عنوان مشاوران استراتژیک شرکت‌ها بر اساس آزمون الگوی اقتضایی". دانش حسابداری، دوره ۱۰، شماره ۳، ۸۹-۱۳۸.
- عربی، مهدی، تقوی، مهدی، رویایی، رمضانعلی و بهمن بنی مهد (۱۳۹۶). پیامدهای مالی تشدید تحریم‌های اقتصادی بر مربوط بودن اطلاعات صورت های مالی . دانش حسابداری مالی، شماره ۴، دوره ۲، ۲۷-۵۲.
- کاردان، بهزاد، ودیعی نوقابی، محمد حسین، مهدی امید فر. (۱۳۹۸). رابطه غیر خطی رقابت بازار محصول و کیفیت گزارشگری مالی پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۱۱، شماره ۱۷۷، ۴۱-۱۹۶.
- مرزبان، حسین و علی حسین استادزاد. (۱۳۹۴). تاثیر تحریم‌های اقتصادی بر تولید و رفاه اجتماعی ایران: رهیافتی از الگوی رشد تعمیم یافته تصادفی. پژوهش‌های اقتصادی ایران، دوره ۲۰، شماره ۳۷، ۶۳-۶۹.
- Arpan, J.S., Radebaugh, L.H. (1985). *International Accounting and Multinational Enterprises*. 2nd. Edition, Wiley.
- Ahmed, A. S. , Billings, B. K. , Morton, R. M. , and Stanford-Harris M. (2002). The role of accounting conservatism in mitigating

- Nursetya, Radhika and Nur Hidayati, Lina. (2020). HOW DOES FIRM SIZE AND CAPITAL STRUCTURE AFFECT FIRM VALUE? Journal of management and entrepreneurship research, Vol 10, PP67-76.
- Pinnuk, M. (2012). "A review of the role of financial reporting in the global financial crisis". Australian Accounting Review. 60, pp.1-14..
- Wang, J. Y. (2010). Product Market Competition and Audit Fees. Electronic copy available at: <http://ssrn.com/abstract=1697685>.

Accounting Knowledge & Management Auditing

Vol. 14/ No. 56/ Winter 2024

The moderating role of business strategy, company size and competitive environment on the relationship between economic sanctions and the quality of financial reporting, a test of contingency theories and political economy

Mohammad Mehdikhani

PhD student of Accounting Department, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran
m_mehdi1300@yahoo.com

Chahar Mahali Ali Akbar

Assistant Professor, Islamic Azad University, Tehran North Branch, Iran
(Corresponding Author)
a.chaharmahali@yahoo.com

Mehran matin fard

Assistant Professor, Islamic Azad University-Tehran North Branch, Iran.
mehran.matinfard2@gmail.com

Hashem nikoomaram

Professor, Department of Accounting, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
nikoomaram@srbiau.ac.ir

Abstract

The quality of financial reporting is a tool for fulfilling the responsibility of responding to the needs of society, but the existence of economic sanctions is an obstacle on the path to achieving this purpose. In the meantime, the balance between organizational characteristics and environmental factors can be effective in improving the quality of financial reporting. Therefore, in this research, we are trying to investigate the impact of contingent factors (company size, business strategy and competitive environment) on the relationship between sanctions and the financial reporting quality of companies. The results of the research based on the data of 128 companies admitted to the Tehran Stock Exchange for a period of 12 years (1389-1400) using the structural equation modeling approach indicate that the presence of sanctions reduces the quality of financial reporting. On the other hand, the firm Size contingency factor has a direct and positive effect on the relationship between sanctions and the quality of financial reporting. Therefore, it increases the reverse effect of sanctions. Also, the results show that business strategy contingency factor has an inverse effect on the relationship between sanctions and the quality of financial reporting. Also, the competitive environment contingent factor has a negative effect on the relationship between sanctions and the financial reporting quality. The results of this research can improve managers' and auditors' understanding of the impact of the adaptation of environmental factors and organizational characteristics in improving the financial reporting quality under economic sanctions.

Keywords: financial reporting quality, economic sanctions, business strategy, contingency theory, structural equation model.